

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم کشاورزی

گروه مهندسی اقتصاد کشاورزی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته

مهندسی اقتصاد کشاورزی

عنوان:

سنجش درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی منطقه غرب استان تهران

مؤلف:

حسن رضا شکری خانقاه

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا یآوری

استاد مشاور:

دکتر خلیل کلانتری

شهریور ۱۳۸۸

.....
اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنَ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ،
وَ أَكْرِمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ،
اللَّهُمَّ الْفَتْحِ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ،
وَ انشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ.
.....

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم کشاورزی

گروه مهندسی اقتصاد کشاورزی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته

مهندسی اقتصاد کشاورزی

عنوان:

سنجش درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی منطقه غرب استان تهران

مؤلف:

حسن رضا شکری خانقاه

استاد راهنما:

دکتر غلامرضا یآوری

استاد مشاور:

دکتر خلیل کلانتری

شهریور ۱۳۸۸

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه پیام نور

استان تهران

واحد کرج

شماره:
تاریخ:
پیوست:

« صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای حسن رضا شکری
دانشجوی رشته مهندسی کشاورزی - اقتصاد کشاورزی

تحت عنوان:

« سنجش درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی منطقه غرب استان تهران »
با حضور اساتید نامبرده ذیل در روز چهارشنبه مورخه ۸۸/۶/۱۸ ساعت ۱۰ صبح در محل ساختمان
تحصیلات تکمیلی برگزار شد و پس از بررسی پایان نامه مذکور با نمره به عدد ۱۹.۴۵ به حروف
نوزده و نیم و با درجه عالی مورد قبول واقع شد / نشد.

۱. استاد راهنما: جناب آقای دکتر یاوری
۲. استاد مشاور: جناب آقای دکتر کلانتری
۳. استاد داور: جناب آقای دکتر خالدی
۴. نماینده گروه: جناب آقای دکتر یاوری

امضاء استاد مشاور:

امضاء استاد راهنما:

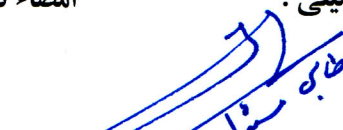
امضاء استاد داور:

امضاء نماینده دانشگاه پیام نور:

امضاء نماینده گروه:

امضاء نماینده تحصیلات تکمیلی:

سئول دفاع
مجموعه طلابی

سئول دفاع
مجموعه طلابی

کرج - بلوار امامزاده حسن - بعد از چهارراه مصباح - نرسیده به میدان استاندارد

تلفن گویا: ۲ - ۲۸۰۱۰۳۰ و ۲۸۰۲۰۰۱ - ۸ و ۲۸۲۱۵۵۶ و ۲۸۰۵۸۰۱ - ۲ و ۲۸۱۳۵۹۵ - ۷ و ۲۸۰۵۸۰۰ - ۰ دورنگار: ۲۸۰۵۸۰۰

سپاسگزاری

خداوند متعال را بسیار شاکر و سپاسگزارم از اینکه بر من منت نهاد و به من عزم آموختن و توانایی یادگیری داد تا در جهت تکمیل دانسته هایم قدمی هر چند ناچیز بردارم.

از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر غلامرضا یآوری که زحمت راهنمایی بنده در طول تدوین این پایان نامه را متقبل شدند، و با صبر و حوصله زیاد در این راه مرا همراهی نموده و به مقصد رساندند، بسیار سپاسگزارم. از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر خلیل کلانتری که مشاور بنده در تدوین پایان نامه بوده و به جهت تخصص در مسائل فنی و روش تحقیق و همچنین دسترسی آسان به ایشان در پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران، کمک شایانی به این حقیر نموده اند صمیمانه سپاسگزارم. همچنین از جناب آقای دکتر محمد خالدی که قبول زحمت نموده و داوری این پایان نامه را بعهده گرفتند صمیمانه قدردانی و تشکر می نمایم.

از مدیریت محترم دانشگاه پیام نور کرج و همکاران محترمشان در واحد تحصیلات تکمیلی بویژه سرکار خانم دکتر غفاری، سرکار خانم طالبی و سرکار خانم فتحی که در طول دو سال تحصیل بنده در این مقطع متحمل زحمات زیادی شدند تشکر و سپاس صمیمانه دارم.

از استادان و سروران ارجمندی که در طول چهار سال تحصیل دوران لیسانس در گروه اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران از آموخته های علمی شان بهره های شایانی برده ام، بویژه اساتید معزز جناب آقای دکتر مجید کویاهی، جناب آقای دکتر سعید یزدانی، کمال تشکر و قدردانی را می نمایم. همچنین یاد استاد گرانمایه و فقیدم، مرحوم دکتر سید مهریار صدر الاشرافی که سالهای بسیاری در کسوت استادی گروه اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران همچون چراغی نورافشانی می کرد را گرامی می دارم.

از پدر و مادر عزیز و مهربانم که همواره با سخت کوشی ها و مراقبت بسیار در طول دوران طفولیت بر تحصیل و علم آموزی بنده اصرار وافر داشته اند بسیار سپاسگزارم، گرچه تا حد زیادی قدردان نصایح آنها نبوده ام، ولی دانش اندک و ناچیز امروزم را مرهون زحمات و توصیه های آن دو بزرگوار می دانم. و بالاخره وظیفه خود می دانم که از خانواده عزیزم بویژه همسر بزرگوارم که قطعاً در طول تحصیلات دانشگاهی ام متحمل سختی های زیادی بوده اند و یقیناً در دستاوردهای ناچیز علمی ام شریک هستند، قدردانی و تشکر ویژه دارم.

در پایان از خداوند متعال مسألت دارم که راه آموختن را همچنان بر من هموار سازد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات تحقیق	
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسأله
۵	۳-۱- اهمیت موضوع تحقیق
۵	۴-۱- فرضیات تحقیق
۶	۵-۱- اهداف تحقیق
۷	۶-۱- فواید کاربردی تحقیق
۷	۷-۱- استفاده کنندگان از نتیجه تحقیق
۷	۸-۱- تعاریف و مفاهیم
۸	۱-۸-۱- فعالیتهای کشاورزی
۹	۲-۸-۱- بهره برداری کشاورزی
۱۰	۳-۸-۱- منطقه
فصل دوم: معرفی منطقه مورد مطالعه	
۱۲	۱-۲- مقدمه
۱۲	۲-۲- معرفی منطقه مورد مطالعه
۱۳	۳-۲- ویژگیهای کلی منطقه
۱۹	۴-۲- شهرستان ساوجبلاغ
۲۰	۵-۲- شهرستان شهریار
۲۲	۶-۲- شهرستان کرج
۲۳	۷-۲- شهرستان نظرآباد
فصل سوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	
۲۶	۱-۳- مقدمه
۲۶	۲-۳- مبانی نظری
۲۶	۱-۲-۳- تعریف توسعه
۳۱	۲-۲-۳- اهداف و انتظارات توسعه
۳۱	۳-۲-۳- توسعه اقتصادی
۳۲	۴-۲-۳- توسعه کشاورزی
۳۴	۵-۲-۳- نقش بهره وری در توسعه کشاورزی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳۸	۳-۲-۶- موانع توسعه کشاورزی
۳۹	۳-۲-۷- نقش زمین در کشاورزی
۴۰	۳-۲-۸- نقش نیروی کار در کشاورزی
۴۱	۳-۲-۹- نقش سنت در کشاورزی
۴۲	۳-۲-۱۰- نقش سرمایه در کشاورزی
۴۳	۳-۲-۱۱- نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی
۴۴	۳-۲-۱۲- خودکفایی و ذخیره مواد غذایی
۴۶	۳-۲-۱۳- مالکیت ارضی و انگیزش تغییر فناوری
۴۶	۳-۲-۱۴- اصلاحات ارضی و بهره وری
۴۷	۳-۲-۱۵- توسعه یافتگی در بخش کشاورزی
۴۷	۳-۳-۳- مروری بر مطالعات انجام شده
۴۸	۳-۳-۱- مطالعات داخلی
۵۴	۳-۳-۲- مطالعات خارجی
فصل چهارم: روش تحقیق و معرفی شاخص ها	
۵۶	۴-۱- مقدمه
۵۶	۴-۲- روش تحقیق
۵۷	۴-۳- جامعه آماری و روش گردآوری اطلاعات
۵۷	۴-۴- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۵۸	۴-۵- معرفی روش آنالیز تاکسونومی عددی
۵۹	۴-۶- سابقه استفاده از روش آنالیز تاکسونومی عددی
۵۹	۴-۷- تکنیک اجرایی آنالیز تاکسونومی عددی
۶۰	۴-۷-۱- مرحله اول
۶۰	۴-۷-۲- مرحله دوم
۶۲	۴-۷-۳- مرحله سوم
۶۲	۴-۷-۴- مرحله چهارم
۶۳	۴-۷-۵- مرحله پنجم
۶۴	۴-۷-۶- مرحله ششم
۶۵	۴-۴- فهرست شاخص های توسعه یافتگی

صفحه	عنوان
فصل پنجم: تجزیه و تحلیل شاخص ها	
۷۵	۱-۵- مقدمه
۷۵	۲-۵- تجزیه و تحلیل شاخص ها
۷۶	۱-۲-۵- تشکیل ماتریس داده های اولیه
۷۷	۲-۲-۵- تشکیل ماتریس استاندارد
۸۵	۳-۲-۵- تشکیل ماتریس فواصل
۸۸	۴-۲-۵- تعیین کوتاهترین فواصل
۹۱	۵-۲-۵- تعیین فاصله شهرستانها از شهرستان ایده آل
۹۱	۶-۲-۵- تعیین سطح توسعه یافتگی
فصل ششم: بحث و نتیجه گیری	
۹۵	۱-۶- بحث
۹۵	۱-۱-۶- بهره برداری از منابع
۹۶	۲-۱-۶- حفاظت منابع
۹۶	۳-۱-۶- شناخت موقعیت مکانی
۹۷	۴-۱-۶- ترویج و نشر روشهای مؤثر تولید
۹۸	۵-۱-۶- نوآوری و استفاده از نهاده های پربازده
۹۸	۲-۶- جمعبندی
۱۰۲	۳-۶- پیشنهادات
منابع مورد استفاده	
۱۰۶	منابع فارسی
۱۰۹	منابع لاتین

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول (۱-۲) تعداد بهره برداری های کشاورزی بر حسب شهرستان	۱۵
جدول (۲-۲) سیمای عمومی شهرستان های غرب استان تهران	۱۶
جدول (۳-۲) بافت جمعیتی شهرستان های غرب استان تهران	۱۶
جدول (۴-۲) بهره برداری های کشاورزی بر حسب نوع فعالیت و شهرستان	۱۶
جدول (۵-۲) تقسیمات سیاسی شهرستانهای غرب استان تهران	۱۷
جدول (۶-۲) سیمای عمومی استان تهران به تفکیک شهرستان	۱۸
جدول (۱-۳) صادرات جهانی غله	۴۵
جدول (۱-۴) بهره برداری های کشاورزی متعلق به اشخاص حقیقی بر حسب وضع سواد	۶۵
جدول (۲-۴) تعداد و مساحت بهره برداری های با زمین بر حسب شهرستان	۶۶
جدول (۳-۴) تعداد و مساحت بهره برداری های با زمین آبی بر حسب شهرستان	۶۶
جدول (۴-۴) تعداد بهره برداری های استفاده کننده از هر یک ماشین ها و ادوات کشاورزی	۶۷
جدول (۵-۴) تعداد و مساحت بهره برداری های استفاده کننده از آبیاری بارانی، قطره ای	۶۷
جدول (۶-۴) تعداد بهره برداری، سطح کاشت و مقدار تولید گندم بر حسب شهرستان	۶۸
جدول (۷-۴) تعداد بهره برداری، سطح کاشت و مقدار تولید جو بر حسب شهرستان	۶۸
جدول (۸-۴) تعداد بهره برداری، سطح کاشت و مقدار تولید یونجه و اسپرس خشک	۶۹
جدول (۹-۴) تعداد بهره برداری، سطح کاشت و مقدار تولید ذرت خوشه ای و علوفه ای	۶۹
جدول (۱۰-۴) تعداد بهره برداری، سطح کاشت و مقدار تولید سیب زمینی، پیاز	۷۰
جدول (۱۱-۴) تعداد بهره برداری، و مقدار تولید سیب درختی، گلابی، گیلاس و آلبالو	۷۰
جدول (۱۲-۴) مساحت گلخانه ها و مقدار تولید انواع محصولات گلخانه ای	۷۱
جدول (۱۳-۴) فروش گوسفند و بره پرواری، گاو و گوساله پرواری و تولید شیر گاو	۷۲
جدول (۱۴-۴) پرورش زنبور عسل، تعداد کندو و مقدار تولید عسل با موم	۷۳
جدول (۱-۵) ماتریس اولیه شاخص های توسعه یافتگی کشاورزی	۷۷
جدول (۲-۵) استاندارد سازی و بی مقیاس کردن شاخص های توسعه یافتگی کشاورزی	۷۹
جدول (۳-۵) ماتریس استاندارد شاخص های توسعه یافتگی کشاورزی	۸۴
جدول (۴-۵) محاسبه فواصل بین شهرستانها در هر یک از شاخص های استاندارد توسعه	۸۶
جدول (۵-۵) محاسبه فاصله هر شهرستان از شهرستان دیگر بر مبنای مجموع شاخص ها	۸۷
جدول (۶-۵) فاصله هر شهرستان از شهرستان دیگر بر مبنای شاخص های توسعه کشاورزی	۸۸
جدول (۷-۵) ماتریس فواصل شهرستانها از شهرستان ایده آل نسبت به شاخص های استاندارد	۹۰
جدول (۸-۵) محاسبه سطح توسعه یافتگی شهرستانهای غرب استان تهران	۹۲

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۹۳	جدول (۵-۹) رتبه بندی شهرستانها بر اساس سطح نسبی شاخص های توسعه کشاورزی
۱۰۰	جدول (۶-۱) نسبت تعداد دهستانها به کل مساحت بر حسب شهرستان

نام خانوادگی دانشجو: شکری خانقاه
نام: حسن رضا
عنوان پایان نامه: سنجش درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی منطقه غرب استان تهران
استاد راهنما: دکتر غلامرضا یآوری
استاد مشاور: دکتر خلیل کلانتری
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: مهندسی کشاورزی گرایش: اقتصاد کشاورزی
دانشگاه: پیام نور دانشکده: علوم کشاورزی گروه: اقتصاد کشاورزی
تاریخ فارغ التحصیلی: شهریور ۱۳۸۸ تعداد صفحه: ۱۲۰
کلید واژه: کشاورزی، اقتصاد، توسعه، تاکسونومی عددی

چکیده

عبور از کشاورزی سنتی به کشاورزی مدرن و توسعه یافته، نیازمند توجه و برنامه ریزی مطلوب از سوی دولتمردان بوده و از این رو دسترسی به اطلاعات و اشراف بر وضعیت کشاورزی هر منطقه را ضروری می سازد. از طرف دیگر، سنجش درجه توسعه یافتگی مناطق در ابعاد گوناگون اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، یکی از موارد لازم برای تعیین و اجرای درست سیاست های حمایتی دولت و هدایت سرمایه، فناوری و نیروی کار بوده و در این ارتباط بخش کشاورزی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

در این تحقیق بخش کشاورزی منطقه غرب استان تهران از نظر سطح توسعه یافتگی مورد مطالعه قرار گرفت. اطلاعات و آمار و داده های مورد نیاز منطقه، از مرکز آمار ایران و وزارت جهاد کشاورزی استخراج گردید. برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش تحلیل تاکسونومی عددی استفاده شد. بطوریکه از داده های استخراج شده، تعداد ۲۴ شاخص تدوین و ماتریس اولیه شاخص های توسعه کشاورزی تنظیم گردید. سپس با روش استاندارد سازی از شاخص ها رفع مقیاس شد و ماتریس شاخص های استاندارد بدست آمد. در مرحله بعدی فواصل مرکب شهرستانها را بصورت دو به دو و بر حسب شاخص های استاندارد ۲۴ گانه محاسبه کرده و ماتریس جدید فواصل تشکیل شد. سپس میانگین و انحراف معیار کوچکترین فواصل هر سطر مورد محاسبه قرار گرفت.

هشت

برای تعیین شهرستانهای همگن، فواصل حد بالا و حد پایین محاسبه شد و مشخص شد که همه شهرستانهای مورد نظر در یک گروه همگن قرار گرفتند. لذا بزرگترین عدد هر ستون از ماتریس استاندارد را به عنوان مقادیر ایده آل در نظر گرفته و سپس ماتریس فواصل شهرستانها از شهرستان ایده آل، انحراف معیار و سطح توسعه یافتگی هر شهرستان محاسبه گردید.

با تقسیم تفاوت فاصله هر شهرستان از شهرستان ایده آل بر سطح توسعه یافتگی آن شهرستان، شاخص تلفیقی درجه توسعه یافتگی محاسبه شد. بر اساس نتایج بدست آمده، درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی شهرستان ساوجبلاغ $0/846$ ، شهرستان شهریار $0/592$ ، شهرستان کرج $0/890$ و شهرستان نظرآباد $0/628$ بدست آمد. از آنجا که درجه توسعه یافتگی در محدوده صفر و یک بوده و هر چه به صفر نزدیک تر باشد، نشان دهنده توسعه یافتگی بیشتر خواهد بود، لذا شهرستانهای مزبور بر اساس مقدار درجه توسعه یافتگی شان، رتبه بندی گردیدند. بر این اساس بخش کشاورزی شهرستان شهریار در رتبه اول، نظرآباد در رتبه دوم، ساوجبلاغ در رتبه سوم و کرج در رتبه چهارم قرار گرفت.

فصل اول :

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

توسعه فرایندی است که شرایط نامطلوب زندگی را به شرایط مطلوب تبدیل می کند. توسعه بیانگر آمال و آرزوهای جوامع توسعه یافته است که می خواهند با تحقق آن طلسم عقب ماندگی و توسعه نیافتگی را بشکنند. بدون شک تحقق چنین هدفی در کشورهای رو به توسعه با توجه به افزایش جمعیت، مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و به طور کلی عدم تعادل ها و دوگانگی هایی که در سطح کلی گریبانگیر این کشورها است، مستلزم برنامه ریزی در سطح ملی و محلی است (۱۵). از این رو ضرورت توجه به برنامه ریزی های منطقه ای در کشور به طور اجتناب ناپذیری احساس می شود، چرا که با توسل به برنامه ریزی ها و از طریق رشد و شکوفایی مناطق مختلف بر اساس استعداد ها و توانمندی های شان، می توان شاهد رشد و توسعه سریعتر کشور بود.

استان تهران با توجه به مرکزیت سیاسی کشور و وسعتی در حدود ۱۶۹۵۱ کیلومتر مربع دارای جمعیتی بالغ بر ۱۳۴۲۲۳۶۶ نفر است. بررسی امکانات تولیدی در بخش های مختلف اقتصادی بخصوص در بخش کشاورزی یکی از موارد مهمی است که نتایج حاصل از آن برای برنامه ریزی صحیح و سیاست گذاری های کلان اقتصادی لازم و ضروری است. در این رابطه شهرستانهای کرج، شهریار، ساوجبلاغ و نظرآباد، که در ضلع غربی استان قرار دارند از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. این منطقه با تأثیر از اقلیم نواحی شمالی و غربی دارای آب و هوای معتدل بوده و از دیر باز بستر مناسبی برای رشد و توسعه کشاورزی بشمار می رود.

با توجه به توزیع فضایی ناهمگونی که از لحاظ امکانات در شهرستانهای مختلف منطقه غرب استان تهران وجود دارد، در قالب برنامه ریزی توسعه منطقه ای و از طریق تعیین درجه توسعه یافتگی این شهرستانها بر اساس شاخص های کشاورزی، سعی می شود تصویر روشن و شفاف از امکانات و موقعیت کشاورزی شهرستانهای منطقه غرب استان تهران ارائه گردد. طبیعی است که در طی مراحل سنجش درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی این منطقه، شهرستانهای توسعه نیافته و یا کمتر توسعه یافته بر اساس شاخص های در نظر گرفته شده نیز مشخص خواهند شد. از آنجا که ممکن است بررسی برخی شاخص ها در یک شهرستان وجود امکانات کافی و بالقوه برای جهش و توسعه در آن زمینه را عیان سازد، برنامه ریزان اقتصاد کشاورزی می توانند

به بررسی علل توسعه نیافتگی و کاهش بازدهی تولید و عدم بهره‌وری مناسب از عوامل تولید پردازند. چنان‌که با مطالعه ویژگی‌ها و راهکارهای رسیدن به توسعه مطلوب در برخی شهرستانهای توسعه یافته می‌توان نسخه مناسبی برای مناطق رو به توسعه پیچید.

۱-۲- بیان مسأله

برنامه ریزی منطقه‌ای بویژه برای توسعه مناطق محروم و عقب مانده کشورها امری لازم و ضروری است. از آنجا که رسیدن به سطح کشاورزی پایدار و تولید مواد غذایی کافی برای هر ملتی در اولویت اول برنامه‌های توسعه‌ای قرار دارد، برای کشور پرجمعیت ایران نیز این مسئله مستثنی نیست.

ایران با توجه به وسعت جغرافیایی و تنوع جمعیتی و زیستی و همچنین وجود تنوع آب‌هوایی و زمین‌های بکر، از امکانات خوبی برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی برخوردار است. اگرچه مسئله بحران آب و کاهش نزولات آسمانی و عدم مهار روان‌آبهای سطحی و همچنین وجود روشهای سنتی استحصال و بهره‌برداری آب، مزید بر سایر علل عدم رشد بخش کشاورزی در برخی از مناطق کشور شده است. لکن در شرایط کنونی که سیاستهای جدی تری برای تمرکز زدایی در امر برنامه ریزی و تصمیم‌گیری اتخاذ می‌گردد و زمینه برای توجه و پرداختن به برنامه ریزی توسعه منطقه‌ای وجود دارد، بخش کشاورزی بعنوان پایه و اساس توسعه، باید مطابق برنامه‌های پنج‌ساله، همتراز و هماهنگ با سایر بخشها از توسعه مطلوبی برخوردار شود.

گذر از کشاورزی سنتی به کشاورزی مدرن، نیازمند توجه و برنامه ریزی مطلوب از سوی دولتمردان بوده و از این رو دسترسی به اطلاعات و اشراف بر وضعیت هر منطقه را ضروری می‌سازد. در بسیاری از مناطق حاصلخیز کشور، نهاده‌های تولید بصورت بهینه استفاده نمی‌گردند. در اغلب موارد به سبب عدم بهره‌مندی از دانش کافی و آموزش نیروی انسانی، کمبود سرمایه و عدم استفاده از مکانیزاسیون صحیح، استفاده از سموم دفع آفات که عملاً رفته رفته در حال منسوخ شدن بوده و جای خود را به مبارزه بیولوژیک می‌دهد، عدم مدیریت بهینه مصرف آب و غیره، باعث شده است که سطح تولید با توجه به سطح زیر کشت، راندمان قابل قبولی نداشته باشد. این در حالی است که به وفور دیده می‌شود، سرمایه و امکانات تولید، بعضاً در مناطقی که استعداد مناسبی

برای تولید ندارند سرازیر می گردد. از این رو طی مدت کوتاهی ناکامی تعاونی ها و شرکت های تولیدی منجر به تغییر در رویه تولید و عمدتاً رو آوری به سمت کالاهای واسطه ای و یا خروج سرمایه از بخش کشاورزی می شود.

سیاستهای حمایتی دولت و هدایت سرمایه، فناوری و نیروی کار، باعث ارتقاء سطح بهره وری از عوامل تولید شده و موجب شکوفایی کشاورزی و رونق تولید می گردد، مشروط بر آنکه این سیاستها درست و با برنامه اتخاذ گردند. بنابر این باید مشخص گردد هر یک از نواحی کشاورزی و حاصلخیز کشور چه میزان در جهت توسعه و افزایش بهره وری از نهاده های تولیدی بخصوص زمین، کار و سرمایه گام برداشته اند و با توجه به نتایج حاصل از بررسی ها، برنامه ریزی لازم در جهت رفع نارسایی ها و ایجاد شتاب لازم برای رسیدن به سطح مطلوب توسعه کشاورزی در دستور کار برنامه ریزان قرار گیرد. این مسئله، سبب توازن و توسعه متعادل در کل کشور شده و کشاورزی پایدار را نوید می دهد.

در این راستا چون منطقه غرب استان تهران، از دیرباز بدلیل وضعیت جغرافیایی، آب و هوایی، نزدیکی به مرکز و برخورداری از امتیازات سیاسی، قطب مهم تولیدات کشاورزی بوده است، بررسی سطح توسعه یافتگی بخش کشاورزی آن مورد توجه قرار گرفت. با توجه به دگرگونی های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کنونی کشور که سبب مهاجرت معکوس از سایر شهرها به این مناطق و گسترش شهر نشینی و کارگاه های صنعتی و تغییر کاربری اراضی کشاورزی شده است تصور می شود، توسعه کشاورزی در این منطقه همراه و همگام با توسعه سایر بخشها نباشد.

لذا سؤال این است که:

۱. وضعیت کشاورزی منطقه، بر اساس شاخص های توسعه کشاورزی چگونه است؟
۲. درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی هر یک از شهرستانهای منطقه نسبت به هم چگونه است؟
۳. موانع توسعه کشاورزی منطقه چیست؟
۴. راهکارهای قابل ارائه برای شتاب بخشیدن به توسعه کشاورزی منطقه چیست؟

۳-۱- اهمیت موضوع تحقیق

استان تهران با توجه به ویژگیهای منحصر به فرد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقلیمی در عرصه اقتصادی از توجهات ویژه ای برخوردار است. با توجه به نقش کشاورزی در اقتصاد، بویژه سهم آن در تولید ناخالص ملی (۱۰ تا ۱۵ درصد) و اشتغال نیروی کار در این بخش (۲۰ تا ۲۵ درصد)، بررسی وضعیت کشاورزی مناطق در ابعاد کمی و کیفی آن ضروری است. این منطقه با توجه به جمعیت قابل توجه آن (۲۳٪ جمعیت کل استان) و همینطور وسعت قابل توجه زمینهای قابل کشت آن در مقایسه با ۳ منطقه دیگر شمال، جنوب و شرق استان، از قدیم قطب کشاورزی مهمی بوده است.

این مطالعه، از این منظر مورد توجه است که برنامه ریزان اقتصادی را مجاب می سازد برای توجه به بخش کشاورزی، با اعمال سیاستهای تشویقی و همچنین آموزش نیروی انسانی، سیاستهای حمایتی مالی و اعتباری دولت و هدایت سرمایه های بخش خصوصی به سمت اهداف مورد نظر را در دستور کار خود قرار دهند.

این منطقه از موقعیت ژئوپلیتیکی و جغرافیای سیاسی بسیار مطلوبی برخوردار است. زیرا نزدیکی به پایتخت و امکان گسترش بازارهای فروش تولیدات کشاورزی، برخورداری از امکانات مطلوب در جهت تهیه نهاده های کشاورزی، سهولت حمل و نقل و حتی دسترسی به نیروی کار فراوان، همگی امتیازات مؤثری برای اعمال سیاست های تشویقی دولت، برای جذب سرمایه در بخش کشاورزی است. بنابراین آشکار شدن استعدادها و توانایی های بالقوه منطقه و همچنین جایگاه بخش کشاورزی شهرستانهای منطقه، از علل توجه به بحث توسعه یافتگی بخش کشاورزی آن است. لذا اهمیت موضوع براساس درک بیشتر نیازمندیهای بخش و طرح ریزی برنامه های مناسب افزایش تولید کشاورزی، روشن می گردد.

۴-۱- فرضیات تحقیق

فرضیات تحقیق عبارتند از:

۱. سطح توسعه کشاورزی همه شهرستان های منطقه بطور قابل محسوسی پایین است.

۲. سطح توسعه کشاورزی شهرستان کرج با توجه به گسترش شهرنشینی و موقعیت سیاسی آن پایین تر از دیگر شهرستان ها است.
۳. شهرستان ساوجبلاغ با توجه به درصد بالای جمعیت روستایی آن از درجه توسعه بالاتری برخوردار است.
۴. شهرستان های منطقه از نظر توسعه کشاورزی شان شکاف و فاصله چندانی محسوس ندارند.
۵. با توجه به موقعیت استثنایی دو شهرستان بزرگ کرج و شهریار در سطح استان و بویژه غرب آن گمان می رود، منطقه دچار عدم تعادل در توزیع امکانات و مؤلفه های توسعه کشاورزی باشد.
۶. معضلات بی شماری از جمله تغییر کاربری اراضی از کشاورزی به مسکونی و صنعتی، بدلیل رشد بی رویه جمعیت مهاجر، موجب کاهش تولیدات کشاورزی گردیده است.

۱-۵- اهداف تحقیق

اهداف این تحقیق، شامل هدف اصلی و اهداف جانبی می باشد که بصورت زیر می باشد:

الف) هدف اصلی: هدف اصلی این تحقیق، بررسی جایگاه کشاورزی شهرستانهای منطقه غرب استان تهران شامل ساوجبلاغ، شهریار، کرج و نظرآباد، با توجه به فرضیات مورد نظر می باشد.

ب) اهداف فرعی: در ضل هدف اصلی تحقیق، اهداف دیگری نیز مورد توجه قرار دارد که عبارتند از:

۱. تعیین شاخص های توسعه کشاورزی منطقه
۲. سنجش درجه توسعه یافتگی کشاورزی شهرستان های منطقه
۳. رتبه بندی شهرستان های منطقه بر اساس درجه توسعه کشاورزی شان
۴. بررسی شکاف و فاصله بین شهرستان های منطقه از نظر سطح توسعه کشاورزی شان
۵. بررسی وضعیت شهرستانهای منطقه از نظر هر یک از شاخص های توسعه کشاورزی
۶. بررسی نتایج و عوامل عدم تعادل مؤلفه های توسعه کشاورزی در بین شهرستان های منطقه
۷. ارائه راهکارهای پیشنهادی برای رفع نارسایی های احتمالی در جهت توسعه کشاورزی منطقه

۶-۱- فواید کاربردی تحقیق

با مشخص شدن درجه توسعه یافتگی بخش کشاورزی منطقه می توان برخی از موانع و عوامل عدم رشد و توسعه یافتگی را شناسایی و در جهت رفع آن گام برداشت. بعنوان مثال اگر بدلیل عدم کثش سرمایه، عدم وجود دانش کافی در زمینه بهره گیری از فناوری روز و یا کافی نبودن بسترهای لازم، استفاده از فناوری مطلوب در منطقه رواج ندارد می توان در برنامه ریزی های منطقه ای، به این مورد با حساسیت ویژه ای توجه کرد.

از طرف دیگر با بررسی دقیقتر می توان وضعیت و موقعیت هر شهرستان را از نظر تولیدات کشاورزی و حاصلخیزی محک زد و در برنامه ریزی های آینده جهت گیری مناسبی برای سیاستهای حمایتی داشت. به عنوان مثال می توان سیستم های حمل و نقل مناسبی را برای توزیع محصولات به مراکز فروش فراهم ساخت. همچنین می توان نهاده های لازم را برای افزایش و یا بهبود کیفیت تولید در اختیار تولید کنندگان قرار داد. بنابراین نتیجه تحقیق به برنامه ریزان کمک می کند تا تصمیمات درستی در جهت رفع نیازمندیها اتخاذ نمایند.

۷-۱- استفاده کنندگان از نتیجه تحقیق

مأصل و نتایج این تحقیق برای ارگانها، سازمانها و مراکز دولتی و غیر دولتی که به نحوی با بخش کشاورزی منطقه در ارتباط هستند مورد استفاده خواهد بود. تولید کنندگان نهاده های کشاورزی اعم از بذر، سموم دفع آفات کشاورزی، کود، ماشین آلات کشاورزی، بنگاه های اعتباری، صنایع وابسته به کشاورزی مثل کارخانجات فرآوری مواد غذایی، کارخانجات شیر پاستوریزه و مواد لبنی، کمپوت سازی، رب گوجه فرنگی، دامپروری ها، سازمان جهاد کشاورزی، تعاونی های تولیدی و توزیعی روستایی و غیره با اطلاعات حاصل از این تحقیق نسبت به منطقه آشنایی بیشتری داشته و بصورت آگاهانه اقدام به سرمایه گذاری می کنند.

۸-۱- تعاریف و مفاهیم

در این قسمت برخی واژه های آماری کشاورزی برای تفهیم درست آن مورد تعریف واقع می شوند:

۸-۱-۱- فعالیت های کشاورزی

در این تحقیق منظور از فعالیت های کشاورزی عبارتند از:

زراعت: منظور از زراعت، کشت و کار نباتات سالانه در فضای باز یا تحت پوشش موقت، روی زمین زراعی، یا بین درختان باغ است. نباتات سالانه معمولاً ساقه علفی دارند و پس از برداشت محصول، بوته آنها از بین می رود و یا اینکه قسمت های زیرزمینی گیاه (ریشه، پیاز و نظایر آن) برای سال بعد در زمین باقی می ماند. کشت گندم، جو، ذرت دانه ای و علوفه ای، اسپرس، شبدر، یونجه، پیاز، سیب زمینی، گوجه فرنگی، انواع سبزیها و حبوبات زراعت محسوب می شود.

باغداری: منظور از باغداری، احداث و نگهداری باغ های مثمر و غیرمثمر شامل قلمستان و بطور کلی پرورش نباتات دائمی روی زمین، در فضای باز یا زیر پوشش موقت است. نباتات دائمی گیاهانی هستند که غالباً تنه یا ساقه چوبی دارند و پس از برداشت محصول، تمام یا قسمتی از گیاه در زمین باقی می ماند و مجدداً در سال های بعد محصول می دهد. انواع درختان مثمر منطقه مانند سیب، گلابی، آلو، زردآلو، هلو، انگور و انواع درختان غیرمثمر منطقه مانند تبریزی و سپیدار، نباتات دائمی محسوب می شوند.

تولید گلخانه ای: منظور از تولید گلخانه ای، کشت و کار انواع محصولات سالانه یا دائمی است که در گلخانه ها با هدف بهره برداری اقتصادی انجام می شود. کشت محصولات کشاورزی زیر پوشش موقت مانند کشت زیرپلاستیک، تولید گلخانه ای محسوب نمی شود. منظور از گلخانه، مکانی است که با ایجاد ساختمان با پایه های ثابت و سقف شیشه ای یا پوشش پلاستیکی، برای تولید محصولات سالانه یا دائمی در محیط تحت کنترل از نظر حرارت، رطوبت، نور، تهویه و غیره اختصاص یافته است. مکان مورد استفاده برای پرورش قارچ، در این تحقیق، تولید گلخانه ای محسوب نشده است.

پرورش دام: منظور، پرورش گوسفند و بره، گاو و گوساله، است. در این تحقیق به گوسفند و بره، «دام کوچک» و به گاو و گوساله، «دام بزرگ» گفته شده است.